

SMÅ PATTEDYR

(SMÅGNAGERE OG SPISSMUS)

REGISTRERING
SVANVIK
2005

STEINAR WIKAN

Den gang det var stor fangst

Foto: S. Wikan

RAPPORT

SMÅ PATTEDYR (SMÅGNAGERE OG SPISSMUS) REGISTRERING SVANVIK 2005

Av
Steinar Wikan

Innledning

Det er i perioden 1985-2005 foretatt undersøkelse av små pattedyr langs en fast linje på Svanvik i Pasvik. Betegnelsen "små pattedyr" er et samlebegrep for smågnagere, *Microtidae*, og spissmus, *Soricidae*.

I rapporten *Små pattedyr (smågnagere og spissmus) – Registreringer i Pasvik 2004* av Steinar Wikan og Gennady Kataev er det gitt en grundig oversikt over registreringsarbeidet fram til og med 2004, både for arbeidet på den faste registreringslinja på Svanvik og på en tilsvarende linje i Roavvevarri ca. fem kilometer i luftlinje fra Svanvikfeltet. Arbeidet i Roavvevarri utføres av den russiske smågnagerspesialisten Gennady Kataev fra Laplandskij zapovednik (Lapland naturreservat)

Denne rapporten tar for seg resultatene fra undersøkelsen på Svanvik 2005, utført av Steinar Wikan.

Metode

Den faste undersøkelsen på Svanvik utføres som linjetaksering med to hundre felledøgn om våren (mai-juni) og to hundre om høsten (september) og består av 100 feller langs en to kilometer lang linje som følger et gjennomsnitt av habitater i område. Den dekker myr/vidjekratt, blåbærlyngskog, heisamfunn og ødeeng. Linja ble høsten 2004 nærmere beskrevet og lagt inn på kart ved hjelp av GPS, utført av Paul Aspholm ved Svanhovd miljøseniter. Avstanden mellom fellene varierer fra 10 til 25 m. Fellene er av type "Rapp" med trebunner. De står til fangst i to døgn, men slik at de tømme etter ett døgn og tas inn etter døgn nummer to. Alle fellene er festet til busker eller røtter for å hindre at rovdyr stikker av med feller og fangst. Fellene egnes med rå potet, og en skiller ikke

mellom lokalt dyrket potet og importert potet kjøpt i forretningen. For å hindre at småfugl løser ut fellene og blir skadet eller drept, plasseres de i hulrom i tuer og stubber eller dekkes til med et tak av vegetasjon.

Undersøkelsen 2005

Fangsten ble i 2005 foretatt 10.-12. juni og 17.-19. september. Været var godt i begge fangstperiodene, noe sol, oppholdsvær og 8-12 varmegrader på vårfangsten og 3-4 på høstfangsten. Store mengder snegler skapte noe problem på vårfangsten. De spiste opp potetåtet, slik at omtrent halvparten måtte skiftes ut etter ett døgn. Aldri tidligere under fangsten er det registrert så store mengder snegler. Vanligvis er det alltid noen snegler, og de virker lokkende på spissmusene, men når disse mangler øker mengden snegler.

Resultater

Tabell 1 viser totalfangsten for 2005 fordelt på de enkelte periodene og fangstdagene. Mens fangsten var meget stor i 2003, med til sammen 163 små pattedyr (uten at det ble fanget på Kataevs rekke på våren), var den nesten lik null i 2004. På våren ble det ingen fangst verken på Svanvik eller i Roavvevarri. Høstfangsten var meget dårlig, med totalt tre spissmus på Svanvik og seks smånagere i Roavvevarri (tabell 2). Bestanden av små pattedyr hadde altså brutt fullstendig sammen vinteren og våren 2004, etter tre meget gode år.

Tabell 1. Fangst av forskjellige arter små pattedyr på Svanvik 2005 fordelt på perioder og de enkelte fangstdager (strek i rubrikken betyr ingen fangede dyr, mens åpen rubrikk betyr at fellene ikke har vært til fangst).

Art	Høstregistrering			Vårregistrering			Sum totalt
	Dag 1	Dag 2	Sum vår	Dag 1	Dag 2	Sum høst	
<i>Svanvik (Svanhovd)</i>							
Gråsidemus, <i>Cl. rufocanus</i>	-	-	-	1	-	1	1
Rødmus, <i>Cl. rutilus</i>	-	-	-	1	1	2	2
Markmus, <i>Microtus agrestis</i>	-	-	-	-	-	-	-
Fjellrotte, <i>Mic. oeconomus</i>	-	-	-	-	-	-	-
Sum smånagere, <i>Microtidae</i>	-	-	-	2	1	3	3
Vanlig spissmus, <i>S. araneus</i>	-	-	-	17	2	19	19
Lappspissmus, <i>S. caecutiens</i>	1	-	1	1	1	2	3
Dvergspissmus, <i>S. minutus</i>	-	-	-	-	-	-	-
Sum spissmus, <i>Soricidae</i>	1	-	1	18	3	21	22
Sum Svanvik totalt	1	-	1	20	4	24	25

Totalfangsten for i 2005 var 3 smånagere og 22 spissmus på 400 felledøgn, totalt 0,75 små pattedyr pr. 100 felledøgn (tabell 3). Kataev fikk tilsvarende 6 smånagere og null spissmus på 500 felledøgn, totalt 1,20 små pattedyr pr. 100 felledøgn. De tilsvarende tall for fangst pr. 100 felledøgn 2003 var 15,75 på Svanvik og 25,00 i Roavvevarri.

Tabell 2. Fangst pr. 100 felledøgn av smånagere og spissmus på Svanvik 2005.

Lokalitet	Registrering på Svanvik		
Sesong	Vår	Høst	Totalt
Antall felledøgn	200	200	400
Smågnagere, <i>Microtidae</i>	-	1,50	0,75
Spissmus, <i>Soricidae</i>	0,50	10,50	5,50
Sum	0,50	12,00	6,25

Syklus og variasjon

Mengde og sammensetning av arter små pattedyr har stor betydning for økosystemet i et område. I gode år øker antallet rovdyr og rovfugler, og i dårlige år går antallet slike dyr ned eller de er henvist til andre typer næring. Undersøkelsen på Svanvik var tidligere en del av en større overvåking for å kartlegge variasjonen i naturen i Finnmark, som ellers utføres av Fjelltjenesten. Den er nå tatt ut av dette programmet og utgjør kun en del av norsk-russisk overvåking av natur i grenseområdet.

Fangsten på Svanvik er den laveste som har vært siden undersøkelsen startet i 1985. (I 1985 ble det bare fanget på våren og er med fangst på en småganger derfor et bedre resultat enn våren 2004.)

Fangsten av små pattedyr på Svanvik har gått uavbrutt siden 1985, og serien begynner nå å bli så lang at den gir et godt bilde av de periodiske svingningene for småganger (tabell 5). Også for spissmus er det variasjoner i antallet, men svingningene er ikke like periodiske som for smågnagere.

Tabell 3. Fangst av smågnagere og spissmus pr. 100 felledøgn (årgjennomsnitt) på fast undersøkelseslinje på Svanvik 1985-2005.

År	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	02	03	04	05
Døgn	200	400	400	400	400	400	400	400	300	200	400	400	400	400	400	400	400	400	400	400	400
Smågn.	0,5	7,0	9,0	6,3	2,5	0	2,8	9,3	4,0	3,0	1,5	6,0	11,5	9,8	1,0	1,8	16,8	18,0	11,5	0	0,8
Spissm.	0	0,3	4,0	0,5	1,0	1,0	2,5	8,3	3,0	5,5	2,3	4,5	3,5	1,0	0,8	4,5	5,2	0,8	4,3	0,8	5,5
Sum	0,5	7,3	13,0	6,8	3,5	1,0	5,3	17,6	7,0	8,5	3,8	10,5	15,0	10,8	1,8	6,3	22,0	18,8	15,8	0,8	6,3

Mens smågnagerfangsten i 1999 og 2000 var meget lav, ”eksploberte” bestanden i 2001, og den økte ytterligere noe i 2002. Også 2003 ble et godt smågnagerår, på høyde med de tidligere toppene før 2001. Fangst av smågnagere pr. 100 felledøgn var i 2003 totalt 11,50 i rekka på Svanvik. For 2004 var fangsten pr. 100 felledøgn altså falt til null. Bestanden økte litt i løpet av sommeren 2005 (til 0,8 pr. 100 felledøgn totalt for hele året).

Det var ventet et sammenbrudd i bestanden av små pattedyr i 2004, men det skjedde tidligere og mer dramatisk i Pasvik enn på Kola.

Smågnagerne har markerte toppe og bunner med fire-fem års mellomrom. I undersøkelsen på Svanvik finner man toppene i 1987, 1992, 1997 og 2002. Bunnene har vært i 1985, 1990, 1995, 1999 og 2004 (figur 2).

1985	0,5
1986	7
1987	9
1988	6,3
1989	2,5
1990	0
1991	2,8
1992	9,3
1993	4
1994	3
1995	1,5
1996	6
1997	11,5
1998	9,8
1999	1
2000	1,8
2001	16,8
2002	17,8
2003	11,5
2004	0
2005	1

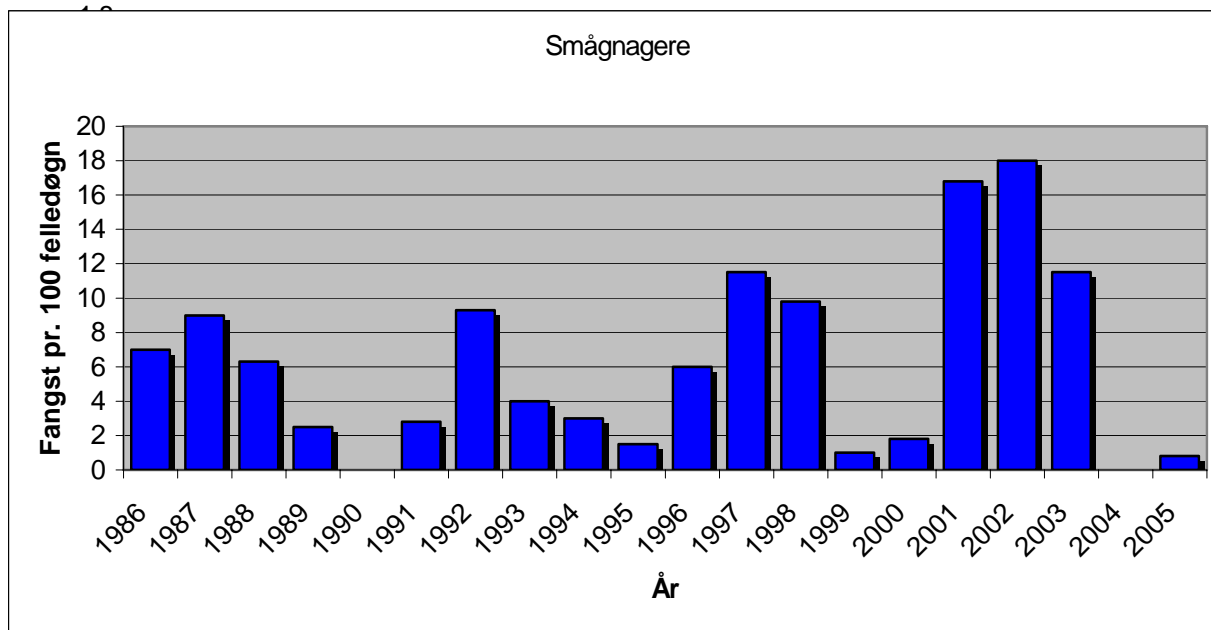

Fig. 2. Variasjon i bestanden av smågnagere (fangst pr. 100 felledøgn) undersøkt på fast linje på Svanvik 1985-2005.

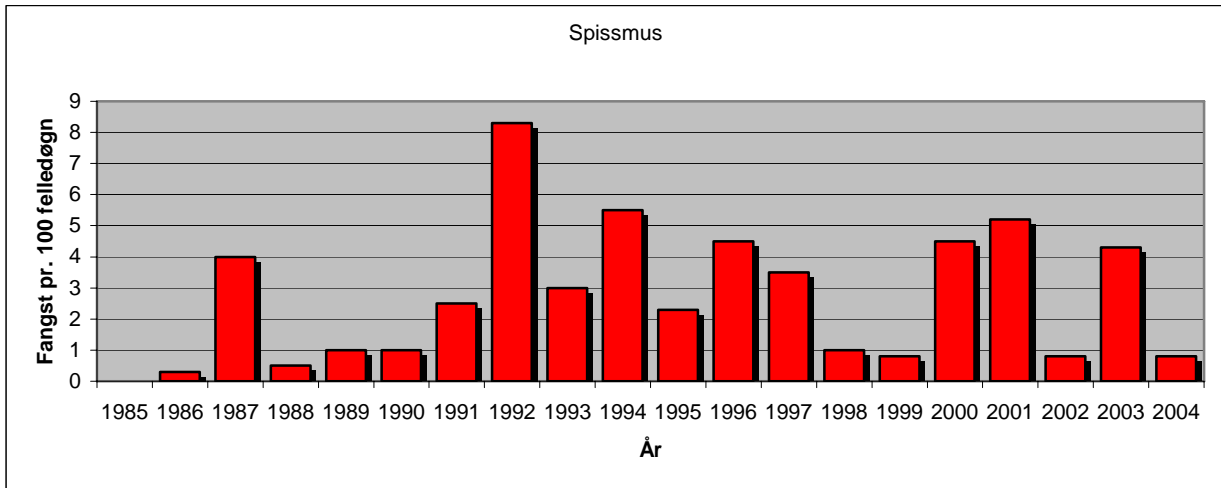

Fig. 3. Variasjon i bestanden av spissmus (fangst pr. 100 felledøgn) undersøkt på fast linje på Svanvik 1985-2005.

Bestanden av spissmus følger ikke de samme regelmessige syklusene som smågnagerne, men toppene i bestandene av de to gruppene faller ofte sammen (figur 3 sammenlignet med figur 2). Både 1987 og 1992 var toppår for begge dyregruppene. Det var også en topp for spissmus i 1996. Årene 2000 og 2001 var gode for gruppen, mens 2002 var dårlig. Bestanden av spissmus tok seg kraftig opp i løpet av sommeren 2003. Fangst pr. 100 felledøgn økte fra 0,5 på våren til 8,0 på høsten 2003. I løpet av vinteren og våren 2004 brøt bestanden sammen igjen. Det ble ikke tatt spissmus våren 2004, mens det på høsten ble tatt tre individ på Svanvik. Våren 2005 var bestanden av spissmus like dårlig, med bare et fanget dyr. I løpet av sommeren økte bestanden kraftig (tabell..

Artssammensetning

Det er i 2005 bare fanget artene gråsidemus, rødmus, vanlig spissmus og lappspissmus (tabell 2). Tidligere er det også tatt markmus *Microtus agrestis*, fjellrotte, *M. oeconomus* og dvergspissmus, *S. minutus*.

I den nevnte rapporten for 2004 er det foretatt en grundig gjennomgang av fordelingen på arter.

Konklusjon

Bestanden av små pattedyr (smågnagere og spissmus) varierer fra år til år. For smågnagerne er variasjonen kjent som periodiske svingninger med toppår og bunnår. Toppårene inntreer normalt med fire-fem års mellomrom. Det er fra faglig hold hevdet at de periodiske svingningene er mindre synlig i Finnmark nå, sammenlignet med tidligere tider. En antatt grunn er den kraftige overbeitingen av tamrein. Undersøkelsen på Svanvik i Pasvik viser at smågnagerbestanden i disse områdene fortsatt svinger med vanlig syklus på fire-fem år. En ser imidlertid ikke det tradisjonelle mønsteret med jevn oppbygging av bestanden gjennom en periode og deretter raskt sammenbrudd. Mønsteret kan like gjerne være hurtig vekst og gradvis sammenbrudd. Den raske veksten var særlig fremtredende i 2001. Etter et bunnår i 1999 var det en svak økning i 2000, som gikk over i en eksplosjonsartet økning i 2001. Den høye bestanden holdt seg også i 2002 og i 2003. Bestanden brøt totalt sammen i 2004 og økte bare svakt i 2005.

Antall spissmus varierer også fra år til år, men ikke med samme periodiske svingninger som for smågnagerne. Bestanden av spissmus økte kraftig sommeren og høsten 2000, og var meget høy i 2001. I løpet av vinteren 2001-2002 brøt bestanden sammen, og svært få spissmus ble tatt i 2002. Også våren 2003 var det meget sparsomt med spissmus, men bestanden økte kraftig utover sommeren og høsten. Våren 2004 var bestanden igjen brutt sammen. Den lave bestanden holdt seg også inn i 2005, men vokste raskt i løpet av sommeren. Høstfangsten 2005 ble derfor god.

Svanvik
29.12.2005